AKRAN YARDIMCILIĞI MÜDAHALESİNİN ETKİLİLİĞİ: BALIKESİR KARESİ İLKÖĞRETİM OKULU ÖRNEĞİ•

The Effectiveness of Peer Helpers' Interference: The Case of Karesi Primary School

Derya UYSAL* **Serap NAZLI****

ÖZ

Problem Durumu: Akran yardımcılığı yalın olarak arkadaşın arkadaşa yardım etmesi olarak tanımlanır. Bu müdahaleyle en çok birbirlerinden etkilenen akranların günümüzde git gide değişen ve artan problemlerle başa çıkmada yetersiz kalan yardım hizmetlerine destek olmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın amacı: Araştırmanın amacı ilköğretim ikinci kademede akran yardımcılığı müdahalesinin okulun kapsamlı gelişimsel rehberlik programına, öğrencilere ve akran yardımcılarının kendilerine yararlı bir müdahale olup olmadığını incelemektir.

Araştırmanın yöntemi: Bu çalışma Balıkesir Karesi İlköğretim okulunda ikinci kademe öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada akran yardımcılığının özel arkadaş ve özel asistan rolleri ele alınmıştır. Gönüllülük, akran ve öğretmen tavsiyesine göre seçilen 20 öğrenci iki ay toplam 30 saat süren bir eğitimden geçirilmiş, 370 arkadaşına hizmet götürmüştür. Araştırmada nitel ve nicel araştırma desenleri birlikte kullanılmıştır. Nicel verileri toplamak için Benlik Tasarımı Envanteri, Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği, Çocuklar İçin Empati Ölçeği ve anket; nitel verileri toplamak için gözlem ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Nicel veri analizi için ön test-son testlerden elde edilen verilerin analizinde Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi; anket aracılığı ile elde edilen nicel verilerin frekans ve yüzdelikleri hesaplanmıştır. Araştırmanın nitel verileri için betimsel içerik analizi yapılmıştır. Nitel veriler iki ana tema ve yedi alt temada yorumlanmıştır.

Bulgular ve Sonuçlar: Akran yardımcılığı müdahalesinin Karesi İ.Ö.O. gelişimsel rehberlik programına ve hizmet alan öğrencilere katkısı olduğu saptanmıştır. Akran yardımcılığı müdahalesinin akran yardımcılarının kendilerine yararları değerlendirmek için yapılan öntest-sontest sonuçları anlamlı bir fark göstermese de, gözlem ve doküman incelemesi sonuçlarına göre akran yardımcılarına etkisinin olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar literatür bulguları eşliğinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran yardımcılığı, akran danışmanlığı.

ABSTRACT

Status of Problem: Peer helping is simply defined as the help of a friend to another friend. With this intervention, which considers that peers are mostly affected by each other, it aims to support the helping services which are inadequate to cope with the increasing and changing problems of these days.

Purpose of the Study: The aims of this study was to analyze the effectiveness of peer helping intervention on comprehensive guidance program, students and peer helpers at the second grade in primary school.

Method of the Study: This study carried out with the second grade students of Balıkesir Karesi Primary School. In research the roles of peer helping special friends and special assistant were used. Twenty students are selected according to their voluntaries, the advices of peers and teachers; and they are trained for two months (30 hours) and then they brought service to 370 peers. In the research, qualitative and quantitative research designs were used together. To collect quantitative data Personality Designment Inventory, Social Skills Graduation Scale, Empathy Scale for Children, and questionnaire; to collect quantitative data, observations and document analyses were used. For quantitative data analyses for pre-last test Wilcoxon Signed Rank Test was used. Frequency and

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.17-35

• Bu çalışma Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri A.B.D. öğrencisi Derya UYSAL'ın Doç.Dr.Serap NAZLI'nın danışmanlığı ile yürüttüğü yüksek lisans tezinin bir özetidir.

* Balıkesir Karesi İ.Ö.O. Psikolojik Danışmanı
** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi PDR A.B.D. Öğretim Üyesi

percentiles of the gathered questionnaire data were calculated. As for the qualitative data analysis, a descriptional content analysis was made. Qualitative data was analyzed under theme which two main and seven inferior main.

Finding and Conclusions: It was found that the peer helping interference is contributed to the Karesi Primary School's comprehensive guidance program and to the students who get service. Even though the pretests and the last tests didn't to evaluate the advantages of peer helping intervention to the peer helpers shows no significant differences, the observation and document analysis results show that it is effective for peer helpers. The results were interpreted in light of related literature reviews.

Key Words: Peer helping, peer counseling.

GİRİŞ

Çocuklar 3-4 yaşlarından itibaren diğer çocuklarla amaçlı olarak iletişim kurmaya başlarlar. Bu yaşlardan itibaren insanın doğası gereği akran ilişkilerinin gücü de etkisini göstermeye başlar. Diğer çocukların varlığıyla bir çocuk gerçek dünyayı keşfeder, araştırır ve inceler. Akranlarla etkileşim, bir çocuğun öz değer ve iyilik halini belirler (Myrick, 1997). Akran gruplarının en önemli fonksiyonu çocuğun aile dışındaki dünyayı karşılaştırmasını sağlamak ve çocuk için bilgi kaynağı olmaktır. Birey yaşıtlarından aldığı geri bildirimlerle, neyi iyi neyi daha kötü yaptığını değerlendirir. Bunu evde yapması zordur çünkü genellikle kardeşleri kendinden daha küçük ya da daha büyüktür (Santrock, 1999).

Aileler çocuklarının gelişimi üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Ancak diğer çocuklar da en az yetişkinler kadar çocuğun gelişimine katkıda bulunmaktadır. Özellikle çocukluk döneminden ergenliğe geçildikçe, yani bireyin yaşı arttıkça akranların birey üzerindeki etkisi de artmaktadır (Myrick, 1997). Gençlerin ilk sahip olduğu değerlerden biri arkadaşlık kurmaktır. Sosyal ve ilişki kurma becerileri geliştirememek madde kullanma, suç işleme ve ruh sağlığı problemleri oluşmasının güçlü bir sebebidir (Tinndall, 1994).

Akranların bu gücü, okul rehberlik hizmetlerinin de bundan yararlanmasında etken olmuştur. Akran yardımcılığı, gelişimsel rehberlik modeli ile öne çıkmış müdahalelerden birisidir. Gelişimsel rehberlik modeli okuldaki bütün öğrencilere ulaşmayı ve onlara çeşitli yeterlilikler kazandırmayı hedeflemektedir. Psikolojik danışman-öğrenci oranının yüksekliği nedeniyle bu hedefe ulaşabilmek için okulda iki farklı grubun desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar öğretmenler ve öğrencilerdir. Öğrencilere yapılan çalışmanın adına akran yardımcılığı denilmektedir (Nazlı, 2008).

1960'lı yılların sonunda artan suç oranları, alkol ve uyuşturucu kullanımı, okulu bırakma, depresyon, intihar gibi sorunların artması, eğitimcileri yeni çözüm arayışlarına itmiştir (Tobias ve Myrick, 1999). Bu tip sosyal problemlerin son zamanlarda hızla artmasıyla uzmanlar, yardımcı kaynakların arttırılmasının gerekliliğinin farkına varmışlar ve bu ihtiyaca yanıt olarak akran yardımcılığına yönelmişlerdir. Uzmanlar akran yardımcılığı programlarının, kendilerinin sağlayamadığı hizmetleri sağlayabildiğini fark etmişlerdir. Akran yardımcıları, akranların profesyonel yardıma ihtiyaç duymadan, problemin danışmanların ve psikologların dikkatini çekmeden çok önce var olduğunu fark ederler. Böylece akran yardımcısı problem ciddileşmeden profesyonel yardım alınmasına hizmet eder (Varenhorst, 1992).

Myrick (1997)'e göre akran yardımcısı; yardım becerilerini kullanan ve diğer öğrencilere ve bazen yetişkinlere yardım anlayışında olan; olaylara alternatifler araştıran ve güvenilir kararlar veren kişidir (s.248). Akran yardımcısı; almış oldukları akran yardımcılığı eğitimi aracılığıyla kendi yaşıtlarına ya da kendilerinden küçüklere yardım etmek için kişiler arası iletişim becerisi eğitimi

almış profesyonel olmayan kişilerdir (Tindall, 1994). Akran yardımcılığı uygulaması ise profesyonel olarak ruh sağlığı hizmeti vermeyen kişilere, yani akran yardımcılarına, yardım etme konusunda verilen belli bir eğitim programı aracılığıyla temel iletişim ve yardım becerilerinin öğretildiği ve eğitim sonrasında sundukları yardımla ilgili süpervizyon aldıkları bir süreçtir (Myrick, Highland ve Sabella, 1995; Tobias ve Myrick, 1999). Akran yardımcılığı başkalarıyla birlikte yardım etme rolü üstlenen uzman olmayanlar tarafından yapılan birtakım kişiler arası yardım davranışlarıdır. Akran yardımcılığı birebir yardım ilişkilerini, grup liderliğini, tartışma liderliğini, bilgi vermeyi, öğreticiliği, çatışma arabuluculuğu, akran eğitimi ve bütün kişiler arası insan yardım aktivitelerini içerir (Tindall, 1994, s.7).

Akran programları; akademik standartların düşmesi, yalnızlık, AİDS gibi sağlık problemleri, ergen gebeliği, sigara, madde kullanımı, yeme bozukluğu, çatışma, kültürel farklılık, stres, kronik hastalıklarla yüzleşen bireyler ve aileler için destek grupları eksikliği, yaşlı ebeveynler, genetik bozukluklar, alışkanlıklar, intihar ve komşuluk ve işle ilgili problemler gibi bazı toplum problemlerini karşılamada etkili bir strateji olarak gösterilmektedir (Varenhorst, 1992). Araştırmalar akranların diğerlerinin davranışını etkilemede çoğu zaman en etkili yol olduğunu göstermektedir (Tindall, 1994; Myrick, 1997; Aladağ, 2007).

Akran yardımcılığı odaklandığı konulara ve üstlendiği rollere göre farklı terimlerle anılmaktadır. Bunlar akran öğreticiliği (peer tutoring), akran eğiticiliği (peer education), akran danışmanlığı (peer counseling), akran yol göstericiliği (peer mentoring), özel arkadaşlık (special friend), akran liderliği (peer leader), akran arabuluculuğu (peer mediation) gibi bir çok çeşidi bulunmaktadır (Beitel, 1997). Myrick (1997)'e göre, akran yardımcılarının temel rolleri ise dört tanedir. Bunlar özel asistan, özel öğretmen, küçük grup lideri ve özel arkadaş rolleridir.

Akranların gücünden yaralanmayı amaçlayan akran yardımcılığı uygulamalarının *okullarda* çok değişik örneklerini görmek mümkündür. Akademik başarısı düşük ya da öğrenme güçlüğü olan öğrencilere akranları tarafından verilen akran öğreticiliği (peer tutoring); AİDS gibi bazı özel konularda diğer örgencilerin bilinçlenmesini amaçlayan akran eğiticiliği (peer education); sorunları olan ve kendi yaşıtlarından biriyle bu sorununu paylaşmayı tercih edenlerle gerçekleştirilen birebir görüşmeleri tanımlayan akran danışmanlığı (peer counseling); büyük sınıfların küçük sınıflara ya da eski öğrencilerin yeni gelen öğrencilere isleyiş ve temel bilgiler konusunda destekledikleri akran yol göstericiliği (peer mentoring); yurtlarda öğrencilerin ihtiyacı olan bilgileri alması ve gerekli bağlantıları kurması için konaklama-yurt danışmanlığı (resident counseling); yalnız ve dışlanmış örgencilere destek vermek ve arkadaşlık becerilerini geliştirmesine yardım etmeyi amaçlayan özel arkadaşlık (special friend); yeni gelen öğrencilerin ortama alıştırılmasında (oryantasyon) ve çeşitli projelerde okul psikolojik danışmanına yardım etmeyi amaçlayan danışman yardımcılığı ya da akran liderliği (peer leader); okul ortamındaki basit çatışma durumlarında arabuluculuk yapan ve sorunun yapıcı yollarla çözülmesini sağlayan akran arabuluculuğu (peer mediation) gibi bir çok seçenek bulunmaktadır (Taylı, 2007).

Ülkemizde de öğrencilerin okul rehberlik çalışmalarına katılımı son yıllarda önemsenmeye başlamıştır. 17 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren 24376 sayılı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 15. maddesi bu konuya ayrılmıştır (MEB, 2001, s.6):

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.17-35

> **Öğrencilerin Katılımı**
>
> **Madde 15-** Eğitsel ve mesleki rehberlik çalışmalarında öğrenciler için; sorumluluk üstlenmek, gönüllülüğü artırmak, akran dayanışmasını

desteklemek ve çalışmaların verimini artırmak amacıyla etkinliklerin düzenlenmesi ve uygulanmasında gerekli koşullar hazırlanır, katkı ve katılımları sağlanır.

Ancak ülkemizde bu konuda yapılan çalışmaların sınırlılığı (Koruklu, 1998; Nazlı, 2003, Öner-Koruklu, 2003; Pehlivan, 2004; Taştan, 2004; Aladağ, 2005; Taylı, 2006), okullarımızda akran yardımcılığının yeterince yaygın bir müdahale olmadığı izlenimini vermektedir. Oysaki, ülkemizde hala sınırlı sayıda görev yapan psikolojik danışmanlarımızın en büyük destekçilerinden birisi öğrencilerdir. Tıpkı sınıf başkanının öğretmene yardım edip desteklediği gibi, akran yardımcılarının da psikolojik danışmanlarımıza destek olduğu düşünülmelidir. Özellikle psikolojik danışman-öğrenci oranının istenilen oranda olmaması, bu desteğe olan gereksinimi artırmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2009 yılı bütçesine ilişkin raporuna göre 2008 yılı itibarı ile 190 Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile ilköğretim ve ortaöğretimde okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde toplam 13.000 rehber öğretmen (psikolojik danışman) görev yapmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] 2009 Yılı Bütçe Raporu). Milli Eğitim Bakanlığı'nın Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın verilerine göre 2008-2009 yılı itibariyle ülkemizde resmi ilköğretim ve orta öğretim okullarına devam eden toplam 14.194.821 öğrenci mevcuttur (Milli Eğitim İstatistikleri 2008-2009). Bu verilere göre bir psikolojik danışmana yaklaşık 1.120 öğrenci düşmektedir. Bu nedenle danışmanların okullarda ulaştıkları öğrenci sayısı sınırlı olmaktadır.

Bu araştırma ile ilköğretim ikinci kademede akran yardımcılığı müdahalesinin etkili bir müdahale olup olmadığı amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Akran yardımcılığı müdahalesinin, Karesi İ.Ö.O. kapsamlı gelişimsel rehberlik programına katkısı var mıdır?
2. Akran yardımcılığı müdahalesi, bu hizmeti alan Karesi İ.Ö.O. ikinci kademe öğrencileri için yararlı olmakta mıdır?
3. Akran yardımcılığı müdahalesi, akran yardımcılarının kendilerine yararlı olmakta mıdır?

Yöntem

Akran yardımcılığı müdahalesinin etkililiğinin araştırıldığı bu çalışmada nitel ve nicel araştırma desenleri birlikte kullanılmıştır (Tablo 1). Araştırmanın evreni 2008-2009 eğitim öğretim yılında Balıkesir merkezde bulunan ilköğretim ikinci kademe okullarıdır. Balıkesir il merkezinde 34 ilköğretim okulunun ikinci kademesinde 11.593 öğrenci mevcuttur.

Araştırmanın örneklemi Balıkesir il merkezinde bulunan Karesi İlköğretim Okuludur. Karesi İ.Ö.O'da toplam 825 öğrenci vardır. Bunun 390'ı ikinci kademedir. Okulun 1 psikolojik danışmanı bulunmaktadır.

Karesi İ.Ö.O. ikinci kademede 20 öğrenci akran yardımcısı, 370 öğrenci bu hizmetten yararlanan öğrenci olarak belirlenmiştir. Akran yardımcılarından 4 kişi 6. sınıf; 9 kişi 7. sınıf; 7 kişi 8. sınıftandır. 6. sınıf öğrencileri yaşları 12-13; 7. sınıf öğrencilerinin yaşları 13-14; 8. sınıf öğrencilerinin yaşları ise 14-15 arasında değişmektedir.

Akran Yardımcılığı Programının Hazırlanması Süreci

Araştırmada akran yardımcılığının özel arkadaş ve özel asistan rolleri (Myrick, 1997) kullanılmıştır. Bu rollerde görev alacak akran yardımcılarının eğitim programı hazırlanırken, akran yardımcılığı programlarıyla ilgili kaynaklardan (Myrick, 1997; Myrick ve Folk, 1999; Tindall, 1994; Tindall ve Salmon-White, 1990; Schrumpf, Crawford ve Bodine,1997) ve yardım

becerileriyle ilgili (Acar, 1998; Egan 1994; Gladding, 2000) kaynaklardan yararlanılmıştır**.** Bununla birlikte literatürden gelişimsel rehberlik modelinin amaç ve ilkeleri (Yeşilyaprak, 2000; Nazlı, 2008), akran yardımcılığı müdahalesinin amacı ve program tasarlama süreci, bu dönem çocuklarının gelişim özelliklerine uygun yardım becerileri ve sosyal beceriler incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Deseni

Araştırma Deseni	**Ön Test**	**İşlem**	**Son Test**
Nicel Desen	1. Benlik Tasarımı Envanteri 2. Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği 3.Çocuklar İçin Empati Ölçeği	Akran yardımcılığı müdahalesi • Özel asistan rolü • Özel arkadaş rolü	1. Benlik Tasarımı Envanteri 2. Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği 3.Çocuklar İçin Empati Ölçeği 4. Akran Yardımcılığı Programını Değerlendirme Anketi (hizmet alan öğrenciler için)
Nitel Desen			5. Akran Yardımcılığı Gözlem Formu 6. Akran Yardımcılığı Müdahalesi Faaliyet Kayıt Formu 7. Akran Yardımcılığını Değerlendirme Formu (akran yardımcıları için)

Aday akran yardımcılarına uygulanan eğitim iki aşamalıdır. Birinci ve ikinci eğitim programının her biri 15 saat olmak üzere toplam 30 saat yapılmıştır. Her bir eğitim programı için 10 gün ve 90 dakikalık sürelerle yapılmıştır. Birinci eğitim programında iletişim, yardım etme ve temel becerileri kapsarken; ikinci eğitim üst düzey becerileri kapsamıştır. Her iki eğitim programının içeriği aşağıda verilmiştir.

Birinci eğitim:

1) Tanışma, yapılandırma, etik ilke ve sorumluluklar
2) İletişim (iletişimin öğeleri, kişisel farklılıklar, saygı, seçim hakkı, bireyin biricikliği, güven, beden dili, empati, ben dili-sen dili, iletişim engelleri)
3) Temel yardım becerileri (etkin dinleme, soru sorma, asgari düzeyde teşvik, duygu yansıtma, içerik yansıtma, özetleme)
4) Temel becerilerin uygulanması

İkinci eğitim:

1) Temel becerilerin tekrarı
2) İleri düzey yardım becerileri (kendini açma, bilgilendirme, yüzleştirme, olumlu yanları gösterme, odaklanma)
3) Tüm becerileri birleştirme ve uygulama
4) Problem çözme basamakları
5) Değerlendirme, sonlandırma

Aday Akran Yardımcılarının Seçimi

Akran yardımcılarını seçmek için farklı yöntemler vardır. Akran yardımcıları öğretmen tavsiyesi, sosyogram, bireysel görüşme (Bowman,1986; Lupton-Smith ve

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.17-35

Carruthers, 1996; Öner- Koruklu, 2006) yöntemleri ile seçilebilmektedir. Seçimlerde akademik başarı önemli bir koşul değildir. Uzmanlara göre öğrencinin duyarlılığı, olgunluğu, güvenilir olması, diğer öğrenciler tarafından saygı duyulması daha önemli kişilik özellikleridir (Lupton-Smith ve Carruthers, 1996). Bu çalışmada ise öğrencilerin dersine giren öğretmenlerin görüşleri alındıktan sonra, öğrencilerin fikrini almak için sosyometri uygulanmış ve en son olarak da öğrencilerin ve öğretmenlerin önerdiği öğrencilerle bireysel görüşme yapılarak gönüllü öğrenciler programa dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel verileri toplamak için Baymur tarafından geliştirilen Benlik Tasarımı Envanteri, Sümer-Hatipoğlu tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği, Bryant tarafından geliştirilen ve Yılmaz tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocuklar İçin Empati Ölçeği ve anket; nitel verileri toplamak için gözlem ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Aşağıda önce nicel sonra nitel veri toplama araçları hakkında kısa bilgi verilmiştir:

Benlik Tasarımı Envanteri: Baymur (1968) tarafından geliştirilen Benlik Tasarımı Envanteri'nde 65 madde bulunmaktadır. Bu maddelerin her biri bireyin kendisine ilişkin bir duygusunu, düşüncesini ya da değerlendirilmesini yansıtabilecek bir ifadeden oluşmaktadır. Envanter 5'li likert tipinde hazırlanmıştır. Envanterde yer alan 65 ifadeden 32 si bireyin kendisine ilişkin olumlu bir duygu, düşünceyi ya da değerlendirmeyi, 33'ü ise olumsuz değerlendirmeyi yansıtacak şekilde oluşturulmuştur (akt. Öner, 1997).

Sosyal Beceri derecelendirme Ölçeği: Sümer – Hatipoğlu tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği (SBDÖ) uygulanmıştır. SBDÖ'nin öğrenci, öğretmen ve veli formları vardır. Bu araştırmada SBDÖ'nün öğrenci formu kullanılmıştır. SBDÖ'nün öğrenci formu 42 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipi derecelendirme ölçeği kullanılarak öğrencinin her bir sosyal beceriyi okul ortamında ne sıklıkla gösterdiğinin kendisi tarafından işaretlenmesi istenilmektedir. Ölçekte en yüksek 206 (sosyal becerili), en düşük 46 puan (sosyal becerisi yetersiz) alınabilmektedir (Sümer-Hatipoğlu, 1999).

Çocuklar İçin Empati Ölçeği: Bryant tarafından 1982'de geliştirilen çocuklar için empati ölçeği Yılmaz tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Yetişkinler İçin Empati Ölçeği'nden adapte edilen ölçek 22 maddelik kendini anlatma ve kağıt kalem ölçeğidir (Yılmaz, 2003).

Akran Yardımcılığı Değerlendirme Anketi: Akran yardımcılığı müdahalesinden faydalanan 370 öğrencinin kendilerine sunulan hizmeti değerlendirmesi için hazırlanan formda 10 maddelik anket hazırlanmıştır.

Gözlem: Gözlem, herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 124). Nitel araştırmalarda gözlemin amacı, gözlenen davranışın sıklığını sayısallaştırmadan ziyade, araştırmaya konu olan olguya ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar yapmaktır. Bu nedenle hazırlanan gözlem formunda sayısal gözlem formlarında olduğu gibi birbirinden bağımsız insan davranışları yerine, insan davranışlarının bütüncül bir anlayışla tanımlanması ve kendi ortamı içinde açıklanması üzerinde durulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 1994, s. 129). Nitel gözlem formunun oluşturulabilmesi için öncelikle literatür ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda araştırmanın nitel alt problemi temel alınıp, gözlemin ana amacı belirlenmiştir. Gözlenecek boyutları kapsayan akran yardımcıları için bir gözlem formu oluşturulmuştur. Psikolojik danışman akran yardımcılarını okulda gözlemleyerek, edindiği izlenimleri düzenli olarak Psikolojik Danışman Gözlem Formu'na aktarmıştır.

Doküman incelemesi: Araştırmanın nitel veri toplama yöntemlerinden birisi de doküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 1994). Doküman incelemesinde akran yardımcılarının yapmış oldukları çalışmaları kaydetmeleri için kullandıkları formlar kullanılmıştır. Akran yardımcıları yapmış oldukları çalışmaları, iki forma (Akran Yardımcılığı Müdahalesi Faaliyet Kayıt Formu ve Akran Yardımcılığını Değerlendirme Formu) kaydetmişlerdir.

Denel İşlemler ve Veri Toplama Süreci

Araştırmada izlenen denel işlemler aşağıda sunulmuştur:

1. *Akran yardımcılığı eğitim programının hazırlanması*: Araştırma kapsamında verilen akran yardımcılığı eğitim programı gerekli literatür taraması yapılarak iki aşamalı olarak planlanmıştır. Araştırmada akran yardımcılığının özel asistan ve özel arkadaş rolleri kullanılmıştır.
2. *Aday akran yardımcılarının seçilmesi:* Öğretmenlerin, öğrencilerin görüşü alınarak, daha sonra önerilen bu öğrencilerle ön görüşme yapılarak her şubeden gönüllü 3-4 öğrenci olacak şekilde 13 şubeden 46 öğrenci seçilmiştir.
3. *Seçilen öğrencilerin iki gruba ayrılması:* 46 öğrenci aynı anda eğitim alamayacağından (okulda uygun mekanın bulunmaması, öğrencilerin uygun zamanlarının uyuşmaması vb. nedenlerle) heterojen iki grup oluşturulmuştur. Öğrencilerin okula geliş-gidiş saatleri, onların istekleri doğrultusunda birinci grupta 26 öğrenci, ikinci grup 20 öğrenci olarak iki grup oluşturulmuştur.
4. *Ön testlerin uygulanması ve birinci eğitimin verilmesi*: Eğitimden önce ön testler (Kendini Değerlendirme Envanteri, Çocuklar için Empati Ölçeği ve Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği) uygulanmış, sonra temel yardım becerilerinden oluşan birinci eğitim verilmiştir. Birinci eğitimin sonunda gerek öğrencilerin istekliliği ve devamı, gerekse araştırmacının gözlemleri göz önünde tutularak, toplam 46 öğrenciden 23'ü ikinci eğitim için uygun görülmüştür.
5. *İkinci eğitimin verilmesi:* 1. ve 2. gruptaki toplam 23 akran yardımcısı adayları birleştirilerek ileri düzey yardım becerilerini içeren ikinci eğitim verilmiştir. Birinci ve ikinci eğitim arasında iki hafta süre verilmiştir. İkinci eğitim her biri 90 dakika olan 10 ders yapılmıştır. İkinci eğitimin sonunda 3 öğrenci programdan zamanlarının olmaması gerekçesi ile ayrılmış, kalan 20 öğrenci akran yardımcısı olarak hizmet vermeye başlamıştır.
6. *Akran yardımcılarının akran yardımcılığı hizmetini sunması:* Akran yardımcılığı eğitim programı sonrasında akran yarımcısı olan öğrenciler akran yardımcılığı hizmetini sunmaya başlamıştır. 2008-2009 yılının birinci döneminde eğitim alan akran yardımcıları, ikinci döneminde hizmet vermeye başlamıştır. 20 akran yardımcısı, akran yardımcılığının temel rollerinden özel asistan ve özel arkadaş rollerine göre arkadaşlarına hizmet sunmaları gözetilmiştir. Özel arkadaşlık rolü için görevleri:
   - Aldığı beceri eğitimi doğrultusunda arkadaşlarıyla görüşme yapmak
   - Arkadaşlarını anlamaya, dinlemeye ve birlikte çözüm yolu aramaya çalışmaktır.

Özel asistanlık rolü için görevleri:

- Diğer öğrenciler ile PDR servisi arasında iletişimi güçlendirmek için arkadaşlarının ve sınıfının isteklerini okul psikolojik danışmanına iletmek,
- Okul psikolojik danışmanının duyurularını arkadaşlarına iletmek,
- Okul psikolojik danışmanına gerek duyulduğunda yardım etmek,
- Sınıflarda akran yardımcılığı panosunu düzenlemek,
- Sınıfının ihtiyaç duyduğu konular hakkında araştırma yapmak, buna göre arkadaşlarını bilgilendirici sunum hazırlamak. (Ör: Verimli ders çalışma yöntemleri, ergenlik, SBS, üst öğrenim kurumları hakkında bilgi verme, vb…)

7. *Akran yardımcılarına psikolojik danışman tarafından geribildirim verilmesi:* Akran yardımcılarıyla her hafta görüşülerek, akran yardımcılarının çalışmalarının değerlendirilmesi, varsa soruları, sıkıntıları konuşulmuş ve neler yapılabileceği tartışılmıştır. Hizmetin daha etkin şekilde devam etmesi için yapabilecekleri konusunda psikolojik danışmandan geri bildirim almışlardır.
8. *Nicel ve nitel verilerin toplanması:* Son test olarak nicel veri toplama araçları uygulanmış; araştırma sürecinde toplanan nitel veri toplama araçları ise analiz edilmek üzere düzenlenmiştir.

Veri Analizi

Araştırmada hem nicel hem de nitel veri analizi kullanılmıştır. Nicel veriler için Benlik Tasarımı Envanteri, Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği, Çocuklar İçin Empati Ölçeği ve anket kullanılmıştır. Nicel veri analizi için örneklem büyüklüğünün 30'un altında olması nedeniyle verilerin analizinde non-parametrik testler tercih edilmiştir (Karasar, 2007). Buna göre bağımlı gruplar arasındaki ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Akran yardımcılığı hizmetini alan 370 öğrenciye çalışmaları değerlendirmek için anket uygulanmış, anketin frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Araştırmanın nicel veri analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır.

Araştırmada nitel verileri toplamak için gözlem ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin betimsel içerik analizi yapılmıştır. Betimsel içerik analizde, araştırmada elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Miles ve Huberman, 1994; Hill ve diğ., 1997; Yıldırım ve Şimşek, 1999; Farber, 2006). Araştırmada elde edilen verilerin betimsel içerik analizi beş aşamada yapılmıştır:

1. Birinci aşamada elde edilen tüm nitel veriler bir araya getirilmiştir. Psikolojik danışman gözlem formu tarih sırasına göre sıraya sokulmuş; öğrencilerden elde edilen formlar düzenlenmiştir. Elde edilen nitel veriler araştırmacılar tarafından ön incelemeden geçirilmiştir. Nitel verilerin iki kişi tarafından analizinin geçerliğine katkı getireceği düşünülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1994). Nitel veri setine ulaşıldıktan sonra veri çözümleme sürecine geçilmiştir.
2. İkinci aşamada, çözümleme öncesinde nitel veri seti okunmuş, nasıl bir sınıflamanın yapılacağına dönük kestirimlerde bulunulmuştur. Kodlama sürecine geçmeden önce literatür gözden geçirilmiş, araştırma sorularından yola çıkılarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Birinci aşamada yapılan ön incelemeler sırasında ortaya çıkan kavram ve temalarda bu listeye eklenerek, kodlama listesinin genel çerçevesi oluşturulmuştur.

Verilerin analizinde en önemli adım, verilerin benzer kategoriler içinde toplanmasıdır. Araştırma sorularına göre veriler 2 ana tema altında düzenlenmesine karar verilmiştir. Araştırmanın 2 ana teması ve bunların alt temaları şunlardır:

1. Kişiler arası iletişim becerileri
    a. Etkili iletişim
    b. Empati
    c. Dinleme
2. Kişisel gelişim
    a. Kendini tanıma
    b. Kendine güven
    c. Arkadaş ilişkileri
    d. Doyum alma

3. Üçüncü aşamada, bir önceki aşamada belirlenen 2 ana temaya ve bunların alt temalarına göre veriler okunup ve organize edilmiştir. Bu aşamada veriler anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilerek ve okuyucuya sunulacak doğrudan alıntılar belirlenmiştir.
4. Dördüncü aşamada, tema ve alt temalara göre veriler tanımlanmış ve gerekli alıntılarla ortaya çıkan bilgiler birbirleri ile ilişkilendirilerek sunulmuştur. Bu aşamada araştırmacının görüş ve yorumu katılmadan nitel veriler tanımlanmış ve toplanan veriler işlenmiş bir biçimde okuyucuya ilk elden sunulmuştur.
5. Beşinci aşamada, üçüncü aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılmıştır. Yorumun daha nitelikli olması için farklı olgular arasında karşılaştırma ve neden-sonuç ilişkileri yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada elde edilen nicel ve nitel veriler, araştırmanın üç alt sorusuna göre verilmiştir.

Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Karesi İ.Ö.O. Gelişimsel Rehberlik Programına Katkısı:

Akran yardımcıları aldıkları eğitim doğrultusunda özel asistan ve özel arkadaş rollerini kullanarak arkadaşlarına ve okul psikolojik danışmanına yardımcı oldukları belirlenmiştir (Tablo 2). Okul l psikolojik danışma ve rehberlik panosunun düzenlenmesi, duyuru yapılması, rehberlik servisi ile kendi sınıfları arasında bir köprü kurmaları aracılığıyla psikolojik danışmana yardım ettikleri; kendi arkadaşlarına ise ihtiyaç duyulan konularda bilgilendirmeleri, sunum yapmaları, her sınıfa akran yardımcılığı panosu hazırlamaları, isteyen öğrencilere ders programı hazırlamaları ve akademik başarısı yüksek olan akran yardımcılarının arkadaşlarına zorlandıkları konularda yardım ederek fayda sağladıkları görülmüştür. Akran yardımcılarının asistan rolünü kullanarak toplam 79 faaliyet yaptıkları ve 2485 dakika hizmet ettikleri belirlenmiştir.

Akran yardımcıları özel arkadaş rollerini kullanarak aldıkları beceri eğitimi doğrultusunda arkadaşlarını anlama, dinleme, birlikte çözüm yolu arama yollarına gitmişlerdir. Bu rol aracılığıyla 20 öğrenciyle görüşülüp toplam 400 dakika hizmet ettikleri belirlenmiştir.

Tablo 2. Akran Yardımcılarının Faaliyet Değerlendirmesi

Akran Yardımcısı Rolleri	**Yaptığı faaliyetler**	**Faaliyet Sayısı**	**Süre**
Asistan Rolü	Ders programı hazırlama	18	720 dk.
	Duyuru yapma	15	75 dk.
	Okul rehberlik panosunu düzenleme	4	80 dk.
	Sınıfta sunum yapma	26	1040 dk.
	Akran yardımcılığı panosunu düzenlemek	6	120 dk.
	Zorlandığı derslerde diğer arkadaşlarına akademik yardım (öğretmen rolü)	10	450 dk.
Toplam		**79**	**2485 dk.**
Arkadaş Rolü	Aldığı beceri eğitimi doğrultusunda arkadaşlarını anlama, dinleme, birlikte çözüm yolu arama	20	400 dk.
Genel Toplam		**99**	**2885 dk.**

Bu çalışmada akran yardımcılarına görev verilmediği halde, Tablo 2'de de görüldüğü gibi bir akran yardımcısı arkadaşlarına 450 dakika matematik dersi anlatarak yardımcı olmuştur.

Araştırmada 20 akran yardımcısının 2008-2009 ikinci döneminde toplam 99 faaliyet yaptıkları ve 2885 dakika hizmet ettikleri belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler akran yardımcılığının okulun gelişimsel rehberlik programının yaygınlaşmasında katkı sağladığını göstermektedir.

Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Karesi İ.Ö.O. Öğrencilerine Yararları:

Akran yardımcılığı müdahalesinin Karesi İ.Ö.O. ikinci kademe öğrencilerine yararlı olup olmadığını araştırmak için anket uygulanmıştır. Anketten elde edilen verilere göre öğrenciler akran yardımcılarına ihtiyaç duyduklarında kolayca ulaşabildikleri (%59,1), akran yardımcılarını saygılı (%56,5) ve güvenilir (%64,3) olarak algıladıkları, akran yardımcılarının görevlerini suistimal etmediklerini düşündükleri (%68); akran yardımcılarının kendilerine sundukları bilgilerden (%53,4) ve hazırladıkları panodan (%32) yararlandıkları; akran yardımcılığı müdahalesini yararlı buldukları (%49,7) ve gerekli bir hizmet (%58,9) olarak algıladıkları, yetişkinlerden ziyade akranlarından yardım almanın daha kolay olduğunu düşündükleri (%45,1) belirlenmiştir (Tablo-3). Elde edilen veriler akran yardımcılığı müdahalesinin öğrenciler için yararlı bir müdahale olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Hizmet Alan öğrenciler için Akran Yardımcılığı Programını Değerlendirme Anketi Sonuçları

Anket Soruları	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
1. Sınıfımızdaki akran yardımcısına ihtiyacımız olduğunda kolayca ulaşabildik.	227	59,1	74	19,3	69	18,0
2. Akran yardımcısı olan arkadaşlarımızın davranışları bize karsı saygılıydı.	217	56,5	104	27,1	49	12,0
3. Akran yardımcısı olan arkadaşlarımız güvenilirdi.	247	64,3	80	20,8	43	11,2
4. Akran yardımcısı görevlerini kendi çıkarları için kullanmadılar.	261	68,0	46	12,0	63	16,4
5. Akran yardımcısı arkadaşlarımız bize bazı konularda bilgi verdi.	205	53,4	96	25,0	69	18,0
6. Sınıfımızda bulunan akran yardımcılığı panosundan faydalandım.	123	32,0	95	24,7	152	39,6
7. Akran yardımcılığı programının sınıfımız için faydalı oluğunu düşünüyorum.	191	49,7	124	32,3	55	14,3
8. Kendimle ilgili konularda akran yardımcıları ile konuşmak büyüklerle konuşmaktan daha kolay olduğunu düşünüyorum.	173	45,1	104	27,1	93	24,2
9. Akran yardımcılığı programının gerekli olduğuna inanıyorum	226	58,9	95	24,7	49	12,8
10. Bende bir gün akran yardımcısı olmayı isterim.	141	36,7	80	20,8	149	38,8

Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Akran Yardımcılarının Kendisine Yararları:

Akran yardımcılığı müdahalesinin akran yardımcılarının kendilerine yararı olup olamadığı araştırılmıştır. Bunun için elde edilen nicel ve nitel veriler aşağıda sunulmuştur:

Nicel Bulgular:

Öğrencilerin akran yardımcılığı müdahalesi öncesi ve sonrası sosyal becerilerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir. Analiz sonuçları araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal beceri testinden aldıkları ön-son test puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (z= .26, p>.05). Bu sonuçlara göre akran yardımcılığı müdahalesinin, akran yardımcılarının sosyal becerilerini geliştirmede önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 4. Uygulama Öncesi ve Sonrası Sosyal Beceri Testi Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-ontest	n	sıra ortalaması	sıra toplamı	z	p
Negatif sıra	7	11,36	79,50	0,26	0,79
Pozitif Sıra	11	8,32	91,50		
Eşit	2	-	-		

Negatif sıralar temeline dayalı

Öğrencilerin akran yardımcılığı müdahalesi öncesi ve sonrası empati becerilerinin anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 5'de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin çocuklar için empati ölçeğinden aldıkları uygulama ön-son test puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (z= 1,05, p>.05). Bu

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.17-35

sonuçlara göre akran yardımcılığı müdahalesinin, akran yardımcılarının empati becerilerini geliştirmede önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 5. Uygulama Öncesi ve Sonrası Empati Testi Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-ontest	n	sıra ortalaması	sıra toplamı	z	p
Negatif sıra	10	10,95	109,50	1,05	0,29
Pozitif Sıra	8	7,69	61,50		
Eşit	2	-	-		

Pozitif sıralar temeline dayalı

Öğrencilerin akran yardımcılığı müdahalesi öncesi ve sonrası Benlik Tasarımları arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin Benlik Tasarımı Envanteri'nden aldıkları ön-son test puanları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($z= 0,88$, $p>.05$). Bu sonuçlara göre akran yardımcılığı müdahalesinin, akran yardımcılarının benlik tasarımlarında önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Tablo 6. Uygulama Öncesi ve Sonrası Benlik Tasarımı Envanteri Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-ontest	n	sıra ortalaması	sıra toplamı	z	p
Negatif sıra	8	9,12	73,00	0,88	0,37
Pozitif Sıra	11	10,64	117,00		
Eşit	1	-	-		

Negatif sıralar temeline dayalı

Nitel Bulgular:

Akran yardımcılığı müdahalesinin akran yardımcılarının kendisine yararları konusunda elde edilen nitel veriler 2 ana temada (kişiler arası iletişim becerisi ve kişisel gelişim) ve 7 alt temada toplanmış olarak aşağıda sunulmuştur.

1. Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Akran Yardımcılarının Kişiler Arası İletişim Becerilerine Etkisi:

Bu ana temadaki veriler incelendiğinde "etkili iletişim", "empati" ve "dinleme" alt temalarına ulaşılmıştır.

1.1. Etkili İletişim:

Akran yardımcılarına verilen eğitimde temel ve ileri düzey iletişim becerileri verilmeden önce iletişimin öğeleri, iletişim engelleri, beden dili, dinleme, empati, ben dili, vb. konulara yer verilmiştir. Nitel veriler incelendiğinde akran yardımcılarının kişiler arası iletişim becerilerinde olumlu yönde gelişme olduğu belirlenmiştir:

> *Akran yardımcılığı eğitim programından beklentilerim arkadaşlarımla daha iyi iletişim kurmaktı ve bu beklentim çok iyi karşılandı. Akran yardımcısı olmak bende bir değişiklik oldu. Artık arkadaşlarımla daha sağlıklı iletişim kurabiliyorum.* ***Akran Yardımcısı-12.***

> *İletişim konusundan çok yararlandığımı düşünüyorum.Programın en çok beden dili konusundan zevk aldım.* ***Akran Yardımcısı-11.***

> *İletişim konusunu çok sevdim. En çok keyif aldığım konuydu. Çünkü ben eskiden kavga ederdim. Şimdi çözmeye çalışıyorum.* ***Akran Yardımcısı-8.***

Ben zaten akranlarımla iletişim konusunda iyiydim. Daha çok kuvvetlendim. ***Akran Yardımcısı-1.***

Akran yardımcısı olmak bende değişiklik yarattı. Biriyle konuşurken göz teması kuruyum. Neden, niçin sorularını sormuyorum. ***Akran Yardımcısı-13.***

1.2. Empati:

Empati, sadece kendisiyle empati kurulana yararı olan bir etkinlik değildir. Empatiyi kuran kişi içinde önemlidir. Empatik becerileri yüksek olan, bunun için diğer insanları anlayan ve onlara yardım eden kişilerin, çevreleri tarafından sevilme ihtimalleri artar. Dolayısıyla empati, kişiler arası iletişimde önemli becerilerden birisidir. Bu nedenle akran yardımcılığı eğitiminde empati becerisine vurgu yapılmış, örneklerle pekiştirilmiş ve pratiğe dökülmüştür. Elde edilen veriler empatinin akran yardımcılarının en çok dikkatini çeken konulardan birisi olduğu belirlenmiştir:

Akran yardımcılığı eğitim programının en çok yararlandığım yönleri arkadaşlarımı daha iyi anlıyorum. Kendimi onların yerine koyarak onları daha iyi anlıyorum. ***Akran Yardımcısı-12.***

Akran Yardımcılığı eğitiminin en çok yararlandığım yönü karşımdaki bireyi daha iyi anlayabilmem oldu. ***Akran Yardımcısı-14***

Akran yardımcısı olmak bende değişiklik yarattı. Daha düzgün bir dil kullanıyorum. Mesela birinin bir sorunu var diyelim o kişiye ne diyeceğimi bilemezdim eğer o arkadaşım bana sırlarını açarsa. Ama şimdi daha iyi anlayabilirim artık herkesi. ***Akran Yardımcısı-16.***

Programın en çok yararlandığım yönü soruları doğru sorabilmek ve empati kurarak kendimizi başkalarının yerine koyabilmek. Bence bu program daha çok işe yarar çünkü akranına insan daha çok güvenir. ***Akran Yardımcısı-17.***

Aday akran yardımcılarına verilen eğitim sırasında özellikle empati, başkasının bakış açısını alma, ben dili-sen dili ve iletişim çatışmaları konularındaki etkinlikler çok hoşlarına gitti ve ilk kez bu konuların varlığından haberdar olduklarını belirttiler. Herkesin böyle bir eğitimden geçmesi gerektiğini ve küçük yaşlardan itibaren bu tarz eğitimleri verilmesi gerektiğini söylediler. ***Psikolojik Danışman Görüşü.***

Her ne kadar nicel veriler akran yardımcılarının empati becerisinde bir artış gözlenmese de, nitel veriler akran yardımcılarının empati becerisinde artış olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni, nitel verilerin daha derin veri sağlamasından kaynaklanabilir.

1.3. Dinleme:

Empati ile dinleme ilişkili becerilerdir. Tıpkı empati becerisinde olduğu gibi, elde edilen nitel veriler akran yardımcılarının dinleme becerilerinin arttığı göstermektedir:

Akran yardımcısı olmak bende değişiklik yarattı. Bir arkadaşımla konuşurken bana anlattığı bir konuyu daha da çok açabiliyorum. ***Akran Yardımcısı-14.***

Akran yardımcılığından beklentim güzel konuşmaktı. Daha iyi ders anlamamı sağladı. Özellikle sosyal dersinde çok güzel etkiledi. ***Akran Yardımcısı-16.***

En çok keyif aldığım konu etkin dinleme-edilgin dinleme. Nasıl iletişim kurulurdu. ***Akran Yardımcısı-2.***

Öğrenciler başlangıçta derslerde beden duruşlarına, göz teması kurmaya özen göstermezken etkili iletişim becerileri derslerinden sonra bunlara daha çok dikkat etmeye başladılar. Özellikle dinleme becerisinde beden dili, baş sallama, hı hı demek gibi asgari düzeyde teşviğin dinlemedeki önemini öğrendikleri için bu beceriyi ders dinlemelerine de yansıttıklarını düşünüyorum. ***Psikolojik Danışman Görüşü.***

İlk temadaki veriler genel olarak incelendiğinde, akran yardımcılarının etkili iletişim becerilerinde, özellikle de empati becerilerinde artış olduğu ve dinleme alışkanlıklarının geliştiği belirlenmiştir. Ayrıca akran yardımcılığı müdahalesinin ana amacı olmasa da, öğrencilerin yalnızca arkadaşlarını değil, dersleri dinleme alışkanlıklarının da arttığı belirlenmiştir. Her ne kadar nicel veriler akran yardımcılarının empati becerisinde bir artış gözlenmese de, doküman incelemesi ve gözlem verileri öğrencilerde empati becerilerinde bir artış olduğunu göstermektedir.

2. Akran Yardımcılığı Müdahalesinin Akran Yardımcılarının Kişisel Gelişimine Etkisi:

Bu ana temadaki veriler incelendiğinde "kendini tanıma", "kendine güven", "arkadaş ilişkileri" ve "doyum alma" alt temalarına ulaşılmıştır.

2.1. Kendini tanıma:

İnsanlar diğerleriyle ilişki içinde kendilerine has özelliklerinin, kendilerini diğerlerinden ayıran, farklı kılan niteliklerinin farkına varırlar. Akran yardımcılığı müdahalesi de akran yardımcıları için yeni ve farklı bir deneyim olduğu için daha önce fark etmedikleri bazı özelliklerinin farkına vardıkları, farkındalık düzeylerinin artmaya başladığı belirlenmiştir. Özellikle yardım becerileri gerektiren mesleklere ilgilerinin arttığı, kendilerinde bu potansiyelin var olduğunu fark ettikleri belirlenmiştir:

Ben programın tüm konu ve çalışmalarından hoşlandım. Akran yardımcısı olmak benim meslek seçimimi etkiledi. ***Akran Yardımcısı-15.***

Bu program bende değişiklik yarattı. Arkadaşlarımla daha iyi iletişim kurdum. Kendimi daha iyi tanıdım. ***Akran Yardımcısı-9.***

Bu programı akran yardımcısı olmak isteyen arkadaşlarıma öneririm. Çok güzel arkadaşlar, siz de gidin bence hiç sıkılmazsınız derim. Hem çok yeni ve kendimizle ilgili güzel bilgiler öğreniyoruz derim. ***Akran Yardımcısı-16.***

Akran yardımcısı olmak bende bi değişiklik yarattı, kendimi daha iyi tanıdım. ***Akran Yardımcısı-5.***

Akran yardımcılarının aralarında sosyal ilişkilere çok yatkın öğrenciler vardı. Özellikle bazı öğrencilerin verdikleri tepkiler gerçekten çok etkiliydi. Öğrenciler eğitimden ve kendilerine verilen görevlerden etkilenerek kendilerinde olan bu doğal yeteneği fark ettiler ve psikolojik danışmanlığa ve psikolojiye olan ilgileri arttı. ***Psikolojik Danışman Görüşü.***

2.2. Kendine güven:

Verilen eğitimle birlikte akran yardımcısı olan öğrencilerin diğer öğrencilerle olan olumlu ilişkileri ve olumlu deneyimleri sonucunda kendilerine olan güvenleri arttığı belirlenmiştir. Akran yardımcılarının okulda kendilerine verilen konum ve görevler ile mutlu oldukları, kendilerini önemli hissettikleri tesbit edilmiştir.

Akran yardımcılarıyla her hafta görüşülürken bir akran yardımcısı tarafından ortaya atılan sunum yapma fikri akran yardımcılarının kendilerine olan güvenini arttırdığını düşünüyorum. Buna göre her sınıftaki akran yardımcısı bir konu seçip, onunla ilgili araştırma yapıp, gerekirse psikolojik danışmandan yardım alıp, bir sunum hazırlayacaktı.

Bu sunumu öncelikle kendi sınıfına, daha sonra aldığı geribildirimlerle varsa eksiklikleri tamamlayıp kendi sınıf düzeyindeki diğer şubelere sunumlarını yapacaktı. Bu şekilde hem her sınıf farklı konulardan bilgi edinebilecek hem de akran yardımcılarının topluluk önünde konuşma becerileri artacaktı. Yapılan sunumlardan sonra öğrencilerin başlangıçta zorlansalar da zamanla kendilerine olan güvenlerinin arttığı gözlenmiştir. ***Psikolojik Danışman Görüşü.***

Sunumlar çok keyifliydi. İlk anda bana zor geldi ama sunum hazırlarken ben de SBS hakkında bazı bilgiler bilmiyordum onları öğrendim. Topluluk önünde daha rahat olmaya başladım. Daha çok arkadaşım oldu. Sunu yaptığım için çok mutluyum. ***Akran Yardımcısı-18.***

2.3. Arkadaş ilişkileri:

Akran yardımcılığı programına öğrenci seçilirken arkadaş çevresi geniş olan, arkadaşlarıyla iyi geçinen öğrencilerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Akran yardımcılığı eğitim programında iletişim becerileri teorik ve uygulamalı olarak verilerek var olan becerileri geliştirilmiştir. Akran yardımcılarının aldıkları iletişim eğitimi ve arkadaşlarına sundukları hizmet dolayısı ile arkadaş çevrelerinin arttığı belirlenmiştir:

Akran yardımcısı olmak bende değişiklik yarattı. Bunu duyan mahalledeki bazı arkadaşlarım benle bazı konuları daha çok konuşmaya başladı ve daha da güvenilir oldum. ***Akran Yardımcısı-1.***

Akranlarıma yardım edebilmek, onlarla daha iyi iletişim kurabilmek. Bu eğitim beni olumlu yönden etkiledi. ***Akran Yardımcısı-2.***

Bu programdan okulda tanınmayı, çevremin genişlemesini bekliyordum öyle de oldu. ***Akran Yardımcısı-4.***

Bir önceki temada da belirtildiği gibi akran yardımcılarının etkili iletişim becerilerinin artması, beraberinde akran yardımcılarının arkadaş sayılarının artmasını ve arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesini sağladığını göstermektedir. Her ne kadar nicel verilerde öğrencilerin sosyal becerinin değişmediğini gösterse de, nitel veriler akran yardımcılarının arkadaşlık ilişkilerinin arttığını göstermektedir.

2.4. Kişisel doyum:

Akran yardımcısı öğrencilerin okulda hem psikolojik danışmana hem de arkadaşlarına yardımcı olmaları onların kendilerini işe yarar, önemli hissettiklerine neden olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin okulda önemli bir rol üstlendiklerini algılamaları, yaptıkları işten zevk almalarına etken olmuştur. Özellikle akran yardımcılarının özel arkadaş rollerini yerine getirirken doyum aldıkları belirlenmiştir.

Onunla konuştum iyi bir dinleyici oldum. Bütün sorunlarını bana anlattı. Dışladığını hissediyormuş. En başta benimle her şeyi paylaşmaz diye düşündüm. Sonra yardım ettiğim için mutlu oldu ve ben de. ***Akran Yardımcısı-3.***

Ailesi hiç onu dinlemiyormuş, hep dışlanıyormuş. Ben onu dinledikten sonra mutlu oldu. Ben de yardım ettiğim için mutlu oldum. ***Akran Yardımcısı-1.***

Program benim için etkili oldu. Bu öğrendiğim bilgilerin bana her zaman faydalı olacağına inanıyorum. ***Akran Yardımcısı-18.***

Grup arkadaşımla birlikte öğretmenin yardımı olmadan, duyduğumuz, okuduğumuz ve araştırdığımız bilgilerle slayt hazırladık. Yardım ederken çok heyecanlı ve mutlu oldum. Kendimi rahat hissettim. ***Akran Yardımcısı-2.***

Rehber öğretmenim ile birlikte pano hazırladım, ona yardım ettim. Yardım ederken mutluydum. İşimiz bittikten sonra işe yaradığımı, öğretmenime yardım ettiğim için sevindim. ***Akran Yardımcısı-9.***

8/C sınıfına Anadolu liselerini tanıttım. Heyecanlıydım ama o sınıfı çok seviyordum ve beni çok iyi dinlediler. En az kendi sınıfım gibi çok mutlu oldum. ***Akran Yardımcısı-8.***

Kendi sınıfıma meslek liselerini tanıttım. Ben de meslek liseleri ile ilgili bilgi sahibi oldum. Heyecanlandım. Kendimi özel biri hissettim ve yardım edebilmenin sevincini yaşadım. ***Akran Yardımcısı-15.***

Arkadaşlarıma bu programı öneririm. Çünkü bu bilgiler benim için çok önemliydi. Gerekli bilgiler öğrendik. Her bireyin bilmesi gereken çok değişik bilgiler. Her okulda yapılması önemli bence. Çünkü bunlar küçük yaşta öğrenmek bir avantaj bence. ***Akran Yardımcısı-14.***

İkinci temadaki veriler genel olarak ele alınırsa, akran yardımcılarının kendileriyle ilgili farkındalık düzeylerinin arttığı, özellikle insanlara yardım edebileceği meslekleri yapabilme potansiyellerini keşfettikleri; akran yardımcılığı rollerini yerine getirirken bir işe yaramanın mutluluğu, doyumunu yaşadıkları ve buna paralel olarak kendilerine olan güvenin arttığını belirlenmiştir. Birinci temada belirtildiği gibi akran yardımcılarının iletişim becerilerinin artması, beraberinde arkadaşlık ilişkilerinin de olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Araştırmanın 3. alt sorusu için elde edilen nicel ve nitel veriler genel olarak ele alındığında, nicel veriler akran yardımcılarının sosyal gelişimlerinde, benlik tasarımlarında ve empati becerilerinde bir fark olmadığını gösterse de; nitel veriler kişiler arası iletişim becerilerinde ve kişisel gelişimlerinde olumlu yönde artış olduğunu göstermektedir. Akran yardımcılığı müdahalesine öğrenci alınırken sosyal yönü güçlü, arkadaşlarıyla iyi ilişkileri olan, güvenilir öğrenciler seçilmiştir. Bu nedenle ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark elde edilmemiş olabilir. Ayrıca bu farklılığın nedeni nicel verilerin yüzeysel, nitel verilerin derinlemesine veri sağlamasından kaynaklanabilir.

SONUÇ

Akran yardımcılığı müdahalesinin Karesi İ.Ö.O. gelişimsel rehberlik programına katkısı olduğu belirlenmiştir. Akran yardımcılığının özel asistan ve özel arkadaş rollerinde 2008-2009 öğretim yılı ikinci döneminde 99 faaliyet-2885 dakika hizmet vererek, gelişimsel rehberlik programının yaygınlaşmasına katkı sağladıkları tesbit edilmiştir. Akran yardımcılığı müdahalesinin hizmet alan öğrencilere katkısı olduğu, akran yardımcılığı müdahalesini hem kendilerine hem de sınıf arkadaşları etkili bir müdahale olarak gördükleri, kendilerine sunulan bilgilendirme hizmetlerinden yararlandıkları; akran yardımcısı olan öğrencileri güvenilir, kendilerine saygılı ve kolay ulaşılır buldukları; akran yardımcılığını gerekli bir müdahale olarak algıladıkları belirlenmiştir. Akran yardımcılığı müdahalesinin akran yardımcılarının kendisine yararları değerlendirmek için elde edilen nicel veriler anlamlı bir fark göstermese de; nitel veriler akran yardımcılığı müdahalesinin akran yardımcılarının kendilerine etkisinin olduğu tesbit edilmiştir. Araştırmanın nitel verileri akran yardımcılarının empati, dinleme becerilerinin geliştiği; kendilerini daha iyi tanıdıkları, güvenlerinin arttığı, arkadaş çevrelerinin geliştiği ve yaptıkları işten doyum aldıklarını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular literatürle paralellik göstermektedir. Nazlı (2003)'nın araştırma sonuçlarına göre, akran yardımcılarının kendilerine verilen iletişim becerileri eğitiminden yararlandıkları, arkadaşlık ilişkilerinde ve diğer insanlarla iletişimlerinde olumlu katkı sağladığı görüşünde oldukları belirlenmiştir (Nazlı, 2003). Aladağ (2005) akran danışmanlığı müdahalesinin akran

danışmanlarının ihtiyaçlarının birçoğunu karşıladığı, yardım becerilerini ve kişisel gelişimlerini artırmada yararlı olduğu sonucuna varmıştır. Taştan (2004), akran arabuluculuğunun da akran yardımcılarının iletişim becerilerini artırdığı, yaptıkları işten doyum aldıklarını belirlemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular, Bowman ve Myrick (1987)'in yaptıkları çalışmayla örtüşmektedir. Yapılan çalışmada akran yardımcılarının kendilerini algılamalarında ve başkalarına karşı davranışlarında anlamlı bir değişiklik bulunmamıştır. Akran yardımcılarında anlamlı bir fark bulunmasa da programa katılmaları kendilerine pek çok yarar sağladığı gözlenmiştir. Akran yardımcılarının yeteneklerini bu eğitimlerle geliştirmek onların kişisel, sosyal ve akademik yaşamları üzerinde uzun vadede yarar sağladığı, akran yardımcısı olmakla ilgili düşüncelerini yazmaları istendiğinde genel olarak tüm katılımcıların programdan hoşlandıkları ve değer verdiklerini görülmüştür (Bowman ve Myrick, 1987). Akran yardımcılığı grubuna katılan öğrencilerin becerileri (liderlik, kendini ve başkalarını tanıma, özsaygı vb.) kazandıkları ve okula karşı olumlu tutum geliştirdikleri, akademik başarılarının arttığı yapılan diğer araştırmalarla (Bowman, 1986; Campbell, 1993; Synders, 1993; Myrick, 1997) belirlenmiştir. Ayrıca okul ortamında akran yardımcılarının iyi bir model olduğu ve olumlu bir atmosfer yarattığını; okuldan kaçma problemlerini azaltmada yardımcı olduğu, okula karşı olumlu tutum geliştirdiği belirtilmektedir (Bowman ve Myrick, 1987; Campbell, 1993; Tobias ve Myrick, 1999).

Araştırmada elde edilen bulguların literatürle paralellik göstermesi, akran yardımcılığı müdahalesinin etkililiğini göstermektedir. Gelişimsel rehberlik programının bütün öğrencileri kapsamasında destek olan bu müdahalenin yaygınlaşması için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, N. V. (1994). *Terapötik iletişim: Kişilerarası ilişkiler.* (2. Baskı). Ankara: Ertem Matbaacılık.

Aladağ, M. (2005). *Bir akran danışmanlığı programı geliştirme ve etkiliğini inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aladağ, M. ve Tezer, E. (2007). Akran danışmanlığı nedir? ne değildir?. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3* (27), *39-155*.

Beitel, M. (1997). *Nuances before dinner: Exploring the relationship between peer counseors and delinquent adolescent***.** *Adolescence, 32* (217), 579-592. 25 Şubat 2009 tarihinde ERİC veritabanından alınmıştır.

Bowman, R., P. (1986). Peer facilitator programs for middle graders: Students helping each other grow Up. *School Counselor, 33*, 221-229.

Bowman, R., P., ve Myrick, R.,D. (1987). Effects of an elementary school peer facilitator program on children with behavior problems. *School Counselor, 34*(5), 369-378.

Campbell, C. (1993). K-12 peer helper programs. Editör Joe Witmer, *managing your school counseling programs: k-12 developmental strategines.* (s.177-189) Minneapolis, MN: Educational Media.

Egan, G. (1994) *psikolojik danışmaya giriş: kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. (Çev: F. Akkoyun, V. Duyan, B. Eylen ve F. Korkut). Ankara: Form Ofset.

Farber, N. K. (2006), Conducting qualitative research: A practical guide for school counselors, *Professional School Counseling,* www.findarticles.com adresinden alınmıştır.

Gladding, S. T. (2000*). Counseling : a comprehensive profession* (4. Baskı) Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.

Hill, C.E., Thompson, B.J. ve Williams, E.N. (1997). A guide to conducting consensual qualitative research. *The Counseling Psychologist 24* (4), 517-572.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi* (16. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Lupton-Smith, H. S., ve Carruthers, W. L. (1996). Conflict resolution as peer mediation: Programs for elementary, middle, and high school students. *School Counselor*, 43(5), 374-391. 5 Şubat 2009 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.

Miles, M. B. ve Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook.* (2.Baskı). Sage Publications, Newbury Park, CA.

Milli Eğitim Bakanlığı (2001). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Yönetmeliği. Sayı:24376.

Milli Eğitim Bakanlığı (2008). *2009 Yılı Bütçe Raporu.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008-2009.* Ankara: Resmi İstatistik Programı Yayını.

Myrick, R.D. (1997). *Developmental guidance and counseling: A practical approach.* (3. Baskı). Minneapolis: Educational Media Corporation.

Myrick, R. D. ve Folk, B. E. (1999). *The power of peervention: A manual for the trainers of peer facilitators.* Minneapolis: Educational Media Corporation.

Myrick, R. D., Highland, W. H., ve Sabella, R. A. (1995). Peer helpers and perceived effectiveness. *Elementary School Guidance & Counseling,* 29 (4), 278-290. 3 Şubat 2009 tarihinde EBSCOhost veritabanından alınmıştır.

Nazlı, S. (2003). Okullarımızda Küçük Yardımcılar: Gönüllü Arkadaş Eğitim Programı.VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Malatya İnönü Üniversitesi, 09-11 Temmuz 2003.

Nazlı, S. (2008). *Kapsamlı gelişimsel rehberlik (*3. Basım), Ankara: Savaş Yayıncılık.

Öner, N. (1997). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler bir başvuru kaynağı* (3. Baskı), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Öner-Koruklu, N. (2003). *Arabuluculuk eğitiminin iletişim ve çatışma çözme becerisine etkisi: bir grup üniversite öğrencisi üzerinde çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öner-Koruklu N. (2006). Eğitimde arabuluculuk ve okulda arabuluculuk sürecinin işleyişine ilişkin bir model. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 11-20.*

Pehlivan, G.K. (2004). *Lise öğrencilerinin sınav kaygısı ile baş etmelerinde akran rehberliğinin katkısı.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Santrock, J. W. (1999). *Lipe-span development*. (7. Baskı). The McGraw-Hill Companies.

Schrumpf, F., Crawford, D.K. ve Bodine,R.J.(1997) P*eer mediation: program guide.* Research Press

Sümer-Hatipoğlu. Z. (1999). *Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin algılanan sosyal beceri boyutlarına ve sosyometrik statülerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Synder, A.B. (1993). Managing an elementary school guidance program: The role of the counselor. J. Wittmer (ed), *Managing your school counseling programs: k-12 developmental strategies* (s.33-43). Minneapolis, M.N: Educational Media.

Taştan, N. (2004). *Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi programlarının ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve akran arabuluculuğu becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Taylı, A. (2006). *Akran yardımcılığı uygulaması aracılığıyla lise öğrencilerinde kişisel ve sosyal sorumluluğun arttırılması.* Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Tindall, J. A., ve Salmon-White, S. (1990*). Peers helping peers: Program for the preadolescents.* Leader Manual. Muncie, Indiana: Accelerated Development.

Tindall, J. A. (1995). *Peer programs: An indepth look at peer helping: Planning, implementation, and administration.* Bristol, PA: Accelerated Development.

Tobias, A. K., ve Myrick, R. D. (1999) A peer facilitator-led intervention with middle school problem-behavior students. *Professional School Counseling,* 3 (1). EBSCOhost veritabanından alınmıştır.

Varenhorst, B. (1992). Why Peer Helping?. *The Peer Facilitator Quarterly, 10*(2), 13-17. EBSCOhost veri tabanından alınmıştır.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri, gelişimsel yaklaşım*. Ankara: Nobel Yay.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, A.Y. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Doç. Dr. Serap NAZLI

Doç. Dr. Serap NAZLI İstanbul doğumludur. Lisans eğitimini İnönü Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra aynı üniversitede Yüksek Lisans derecesi almıştır. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışma ABD de doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Aile danışmanlığı, okul rehberlik hizmetleri ve kariyer gelişimi konularında makale ve kitapları bulunmaktadır.

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt 13 Sayı 23
Haziran 2010
ss.17-35